

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА I — СВЕСКА VI

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
BURĐE
CRNOJEVIĆ

ЗА ЈУНИ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1895.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПОЗДРАВ

ЊЕГОВОМЕ ВИСОЧАНСТВУ

К Њ А З У Н А Ш Љ Е Д Н И К У

ПРИЛИКОМ СРЕТНОГ ПРЕЛАСКА У НОВИ ДВОР.

Нови Двор Ти сретан био
Црногорски Нашљедниче,
Величина, срећа, слава,
Нек Ти у њем' цвјета, ниче!...

А отоле нека широм
Српства лети и завлада,
Широм Српства, којему си
Ти свијетла вазда пада! —

Нека Српству Твоји сретни
Посвећени буду дани, —
Твојих славних праћедова
То Ти тражи спомен славни. —

То дугујеш Оцу Твоме,
 Чије срце вазда бије
 За то, да Му Српство буде
 Што славније и сретније. —

То дугујеш Црној Гори,
 Што ј' крвави барјак вила
 Петсто љета само за то,
 Да би Српство избавила. —

У то име Двор Ти сретан
 Црногорски Нашљедниче,
 Величина, срећа, слава
 Нек Ти у њем' цвјета, ниче!...

Ти „онамо“ други дига',
 Ђе двор бјеше „Твога цара“ —
 Славу Теби запјевали
 С Дечанскога са олтара!...

Ж. Драговић.

ПРИЛИКОМ РОЂЕН ДАНА И СРЕТНОГ ПРЕДАСКА
У НОВИ ДВОР ЊЕГОВА ВИСОЧАНСТВА КЊАЗА —
НАШЉЕДНИКА ДАНИЛА.

Као што се васиона креће око свога стожера, тако и ти, стијење крваво, гњиждо соколова, поносна Црна Горо, крећеш се око твог Владаоца, око твоје дике, твоје среће, са срдачним поуздањем, чистом вјером, искреним чувством. Твоји су синови украс људскијех врлина, узор-борци за крет часни и слободу златну, вјерни чувари своје части и имена, дични синови српски; — узор свега славенства. Они бране своја права и у највећој невољи, поју твоју славу најнијим осјећајима, који подижу људе у рајске милине, у небеске висине.

Црна Горо! успркос твојој сиромаштини, провидност Божија није изгубила слатки обичај да те полази. Успркос пакленим пламовима, који су оставили неизгладиме трагове на твом земљишту, успркос Аресу, који је крвљу облио твоје горе, из тебе, као из Олимпа, излази вазда какво крилато божанство, које ти носи живе гласове среће, које сије у твојим браздама сјеме генија. Такво божанство откри и у тебе драгоцене руднике доброте, љепоте и истине, и доказа, да и у тебе може цвати све, што је велико, узвишено и племенито. Природа, која се не боји, да се појављује сваким тренутком све савршенија, дарова ти новог будућег Ангела Хранитеља, достојна својих отаца, ђедова и прађедова. Усред олуја и вихора, који су потресали твој свод, усред црних облака, који дјелимице покриваху твоје небо, усред твојих светих гора, прије 23 године, роди се од Херкула нови Херкул обасјан новим зрацима наде. И у исти мах твоја поља почеше му плести вијенце, а Ловћен му стаде ковати круну. И сва ти земља одјекну повом радошћу, свуд се стаде разлијегати весеље, и ти засја човом надом. Свако срце закуца новим одушевљењем, свака душа осјети рајско уживање на тај весели глас, који се разлијеже и преко твојих граница, јер твој нови Ангел хранитељ, одарен тјелесним и

душевним ријетким врлинама, освоји, заплијени, обузе срца свачија.

И то је био дар провидности, јер твоји крши крвљу обливени, уз идеал владоца и пјесника требаху и идеал наде и Нашљедника, — ето та провидност, која те кроз читав низ година чува, која славом овјенча сваког ти сина, сваки ти закутак, побрину се и за будућност. Дакле и у будућност ће те ново сунце гријати, ново ће цвијеће покрити твоје перивоје, нова ће роса оросити твоја поља, нове ће птице опјевати твоју славу. Прошлост и садашњост у будућност обећавају ти безсмртност. И одма име твог узор Нашљедника стаде лећети као животворни лахор, који даје цвијећу осмејак, а птицама слатко прижељкивање.

Сретан онај, који би могао достојно описати племенита својства твог и нашег Нашљедника; сретан онај, који би могао умочити своје перо у мед, који се излијева из усана твог и нашег Нашљедника, да опише златне странице доцнијим покољењима.

Црте твог и нашег Нашљедника су идеалне, анђелске, као оне, које човјек у сну виђа; кад сан прође, човјек их се сјећа, али нема ријечи да их опише.

Црна Гора! са свим твојим сиромаштвом опет си сретна и пресретна, јер имаш узор Владоца, наду Нашљедника.

О каква рајска хармонија спаја срца твојих Црногораца, као што и доликује јунацима, који не жале крвцу своју пролити бранећи своје огњиште, своју нејач, своју част и поштење, своје име и образ, своју вјеру и народност, своју независност и слободу златну. Има ли што љепше од слободе? Мио је вид слијешцу, да види чудни божји свијет; мио је глуху слух, да чује рајске гласове, божанствене хармоније и небеске мелодије; мила је нијему ријеч, да искаже свијету своје осјећаје, своје жеље; мио је син мајци, која га сузом радосницом роси; мио је војно љубовци, да га жарким пољупцем поздрави; мило је земљи прољеће, да сва ароматом замирише; мила је зора славују, да је опјева — све је то мило и лијепо, али слобода је милија и љепша од свега, она је оно неопцењиво благо; човјек слободан загрлио би облаке, пољубио би звијезде, пропјевао би са сваком птицом, полетио би са сваким лептиром у дивни слободни свијет. За ту су слободу твоји синови вазда се борили. На олтару те слободе они су принашали без суза све своје на жртву. Ако би се која суза и појавила у очима које твоје кћери, сунце јунаштва твојих синова створило би красну дугу

не од седам, већ од три боје: „вјере, љубави и нађе.“ И сама Фундина или Вучији Дђ био би доста да ти име славом одјекива кроз сва времена, кроз све народе, да задаје срцима поштовање прама тебе, љубав и признање. На жртвенику слободе геније ти је сплео ловор-вијенце, којима је овјевчао твоју славу. Теби с правом завиди читав свијет. Сретна си, јер си славна у прошлости, у садашњости, а нађа обеђава и за будућност. Велика је то нађа, што те чека: Нађа твог Нашљедника, сјај звијезде Данице. Сретно је твоје небо са онаквим звијездама.

Велики је данашњи дан, јер се твој Нашљеднику сретно навршује 23 година, а још је већи и епохалнији, јер данас твој и наш Нашљедник прелази у свој нови Двор, те се сваком Црногорцу отимље из душе молитва чиста као дјечија душа, лака као чисти тамјан, који се диже небу под облаке:

Велики Боже, штити и у напријед милу Црну Гору. Подај добро здравље, срећу и задовољство нашем Нашљеднику: Застри Боже све стазе његовог живота цвијећем, миљем и босиљем, да њихов миомирис кријени црногорске груди! Дај Боже, да се у новом Двору Нашљедниковом поврати Црнрј Гори Периклов златни вијек и Царство Душаново! Амин!

CRNE GORE ĐURĐE

Д-р Нлеант Теодоридес.

РАЗБРАТИМИЛА ИХ.

Приповијетка Н. Граховског.

Пред сами мрак дође кући Баја Чогрије двоје момчади из Злостимовића. Поразговорише с домаћином, напише се воде и опет одоше окле су и дошли. Домаћин их много и не уставља на конак, но још довикну за њима: живље, живље, соколови, у зору да је овђен! Бајо је виђен човјек, средовјечан; дуги црни брци готово му бију по пушкама, у рамена крут, у прси широк, а струка висока, трбушине као да и нема. Од близике и братства нема никога; тек прије неку годину се оженио, па од порода има синчића — исти он, црномањаст, једар пуначак. Оцу и брату Бајову осушила се глава на Никшићу, на превари посјекли их Турци и ево већ осма година, да се још, како треба не освети. Оно истина, неђе по прије утукао је двојицу и једног објесио о јеловој грани, али је то и сувише мало за главе и превару. Ријетко је Бајо пропустио ма и једне неђеље, да се не спушти пољу никшићкоме у друштву са својијем побратимом Луком или сам тражећи достојну замјену за оца и брата. Лука је млађи те комадић од свој побратима, живахан је и ваљан, пред Турцима ријетко бјежи, цевердаром гађе као муња, друг је поуздан. Трећи у дружини био Симо Маљица, окретно момче, ма вјетрењасто. Чете и шићари били су му занат као по невољи, а много бијаше волиј проводити с момчадијом ноћи на сједнице, поиграти се прстена под капицу, ашиковати с ђевојкама, а чујало се, да је туђе жене наводио на гријех, да опростите, пошто рекох. Познавао је и Бајо и Лука, али га водили собом једно зато, што не бјеше страшљив, а друго и главно, што му се никаква врата ни пријеворница, никаква брава ни катанац не могоше одржати, да не сломи и развали. И још нешто је било код Сима: он знадијаше траве, хајдучку и сваку другу, која вида од зрнобојина; а умијаше замађијати стоку. Лијепо замађија, па тек би отворили из тора или наслона, Симо пред њом а она трчи сустонице као на солило. Од како је пошао са Бајом и Луком у хајдучину, још ни једном поћера

није отела плијена. Био је срећан хајдук. Лука му је чак и име промијенио и није га звао Маљица, него Срећица.

И ноћас ето опет Лука јавља побратиму, да се креће, јер је опазио ћара, а Бајо поручује Симу, да је на биљегу, да је у зору крај њега.

Била још тавна ноћ, кад је Симо оставио ложницу, притегао опанке, објесио пушку о рамену па скачући с камена на камен, од шибута до шибута верао се добро увјежбаним путем кући Бајовој. У само праскозорје стиже. Таман да се гласне, кад му се отеше очи у страну. Стопаница Бајова, млада као капља, изишла пред кућу, боса, у кошуљи. Стала онако пред кућу, саставила прсте од обје руке, дигла више главе па се протеже. Набубриле се дојке, нарасту као два брдашца, кошуља се прикупи, па се укажу листови од бијеле ноге, дебели, меснати. И није млада Перуника, тако се звала, ништа осјетила док чу иза себе узвик: а-а!

Симо како је видио, тако и оста на мјесто, зинуо, блене па ни да се макне.

— Што си, болан, зинуо, хајде напријед, он још спава — вели Перуника.

— А-а, спава, кажеш, а! Симо гледа у њу, замаслиле му се очи, под каницом се коса диже, по тијелу миле читави мравињаци, ноге клецају под кољенима, а вилице се склијештиле, би да говори, али не може развезати, миче се само брада, остало ништа.

А Перуника стала, па га гледа испријека, гледа га великијем црнијем очима, а поглед јој мек, би река' од кадифе је. Гледа га, а састави густе обрве, да црно око јаче сијне, да се ситан низ зуба јаче забијели при смијеху. И она стала, не миче се, Симо зинуо. Од једном се из куће зачу снажан глас:

— Камо те?

Перуника скочи два пут и лећ бјеше на кутњи праг. Окрену се поново на Сима и опет му се насмија, па уљезе у кућу. Симо је још дуго стојао на истом мјесту, незнајући шта од њега бива. Сад му је мило, слатко, Боже, да скочи од радости; сад опет тужно, тешко некако, да би се заплакао. Тек у души његовој се нешто засврдљило, што га је радовало и невеселило, што га је јуначило и од шта је дрхтао, а чему краја није могао предвиђети.

— Ова није као остале, мислио Симо; оваких очи није не виђе. С другом би лако, ако му се свиђела. Није Симо још ни пред једном женском главом заврзао да не знаде, што му је, нијесу

му се ноге пресјекле, да часом није долетио до ње, да је као јастреб стисне у снажне руке. Ово је другојачиј посао; ђаволов посао!

У то пред кућу изађе Бајо, обрну се пут истока, па се прекрсти. Симо виђе, учиње му се, као да се пробуди из тешкога сна, па се стаде брзо крстити и призивати име Божије, да одагна од њега нечисту силу, што га је опасала на зору јутрос.

— Уранио, момче! Ослови Бајо. Симо се окрену, па се поздравеше, а затијем уљегоше у кућу. Сједоше крај огња, Бајо запалио дугачак чибук, домаћица пече каву, а Симо је гледа. Гледа, а ђавољи прст се опет крену у њему, да не умије ока скинути с младе жене.

— Данас, каза Бајо, код Луке, а довече на пут, на Омера. Ти, Симо, не знаш: с цркве скину крст, опоганио гробовље! Чујеш ли, с цркве крст! Начинио од њега коњу потковице!...

— А-а, с цркве крст! а, учиње Симо, а овамо је мислио, како је јак ђаво, кад му ни крст не може ништа. Двадест и више пута се прекрстио, да се се одбије нечиста сила, а она га ето још силније дави.

Бајо опази, да му се друг предругојачио, па се стаде шалити, а како се ворепао. Знао је вјешти четник погодити најслабије мјесто у души млада момчета, јер Симо они час разрогачи велике очи, па каза:

— Вала, стрико нијесам; нијесам Бог и душа, а виђећеш!

Говорише још, удурисаше, како ће ударити, како ће светити осрамоћену светињу. Симо се овеселио, пажљиво је слушао старијег друга, мислио о послу, ког се прихватио. Пријекор Бајов изагна из њега ђаволов посао; тек кад би Перуника као неотично прошла крај њега и дотакла се, поново би му тукнуло у врх тјемена, па прошло осталијем тијелом.

— Омађијала! цијелога... Мислио је Симо. Али кад би му се поглед срео са Бајовијем, кад је гледао отворено јуначко чело, опет се будио, разгалило му се у души, па преносио мисли на Омера.

А Бајо, кад би престао зборити загледао би се у плаве котурове дима, што се лагано дизаху са симсије, проз њих гледао коњске потковице од часнога крста, гледао крваке главе, осрамоћене гробове. Набрао је обрве, у оку му се засјало, да не види плавих котурова, кроз душу му прође драж, нешто велико обилато напуни му прси, нарастао је, учинио се као планина. Пљачка и ђар му не долазе на ум, он хоће крви, жуди за осветом!

II.

Пространо је двориште око куће Омер-агине. Високи зид опасује кулу на сред града. Бијели је зид, бијела кула, као да хоће из далека да ти прича, е је кула, која заповиједа граду и крајини. Омер-ага је капетан у тврдоме Никшићу. Претци му капетанство добили на Босну; с оца на сина прелазило је редом. То су им признавали султани у Стамболу, то и босански везири, то и Ризванбеговићи и Ченгијћ. Од јутра до мрака пуна је кула никшићких Турака, по некад раје или ускока, како је чему земан. Омер ага час је судио и расправљао размирице међу Турцима, час је ударио намет на вилајет, час опет сазвао биране Турке, кућевиће и оцаковиће па с њима уцјењивао главе црногорске или дизао чете на крштене јарамазе.

Турци су веће довршили тијем, да зором посијеку двоје момчади, готово ђеца, што их ухватише код стоке, и да се уцијени глава Баја Чогрије са стотину дуката — па се разишли кућама, да отпочину и спреме се за сјутрашњу насладу.

Ноћ је тавна. Густе облаци притисли небо, прста се пред оком виђети не може. Тек по ђекад мјесец раздере прамен облака, покаже се за час па га опет нестане у густој мрежи црне облачине. У град је опет све мирно, све тавно, као што је тавно у души сиротиње раје, као што је тавна ова ноћ. По ђе-гђе тек са прозора за час сијне луч свјетлости, да га одмах не стане, у чаршији залаје цето или се са града гласне стража, па опет све мирује, спава.

Омер-ага још не почива. Запалио је чибук, па замишљен лаганим корацима хода по меком ћилиму. Он је човјек у најбољем мушком добу, опун, крупан, широких плећа, очију црних као и брка. Лијепо правилно лице покривала црна брада, која је још боље издавала бјелину образа. Крупно је нешто сновао у памети, ма није шале, на његовијем плећима почијева Никшић и крајина. Звека на вратима отрже га из дубоких мисли. И прије но се могао прислушати, прије но се дохватио убојног оружја, три мрке слике показаше се на вратима његове одаје. Чибук је испао из руке, хтио је викнути, звати у помоћ, но снажан удар по глави оборио га је на тле. Кад је отворио очи, више себе видио је гд нож, а двије руке су му живо путиле ноге.

— Крст са цркве, је ли, ага?

— Од гвожђа је, ето злата, три пут да га претегне, нека је адалом.

— Осрамоћени гробови, је ли, ага?

— Аман, јуначе, турске ми вјере, гроба ми пророкова покајаћу се и све их изнова начињети, да се има шта од њих виђети. Аман!

Но у толико звекну гвожђе, једном па другом. Крв шикну по мекој одаји, у агиној глави се све ускомеша, он је осјећао бол, душио га бијес са немоћи, док под ударцима оштрих јатагана клону па издану.

— Десну руку, ама до рамена! Вели Бајо.

Лука ману јатаганом, одвоји руку, па је држи у његовој.

— И оружје, опет ће Бајо.

Симо скиде сабљу с чивилука, двије леденице и џевердар.

— Ја бих, вели Лука, још пођешто, рече псина да има злата.

Немој, побратиме, неваља се, доста је злата лијепа освета.

Истијем путем откуд су и дошли, кроз црну ноћ мицале се мрке сјенке, прескачући из једног сокачића у други.

Дубоко за по ноћ прасак из пушака објави је, да су четници изван града, изван домашаја.

— Хајде, џаном, кули-агиној, хајде, брже да сеиримо, ону Влашчад ће јутрос да посмиче, незнамо, оће ли ножем или на конопац — хајде џанум!

Тако су зборили Турци на уранку и не слутећи црне јаде. Тек у неко доба дана зачуо се тужан врисак жена и бјеце, лелек рођака и комшија. Кад су први уљегли у одају Омер-аге, он је вас искасањен, са размрсканом главом, без десне руке висио о чивилуку.

Згледали се Турци, било им мучно. Есапише од сваке руке, па свршише, кад агу укопају, да посијеку заробљену Влашчад. Но Влашчад су била далеко. И опет зло велико као погибија, као срамота. Полагано, погнуте главе, шапатом зборе међу собом. Старији главе браде изговарајући: Алах, стакурила што нам га учињеше! То је Бајо, свети се мајковић...

И тек неђе петнаести дан у чаршији су од паса отели оглодану руку Омер-агину, која је толико сјекла невине, безоружане раје, која је скрнавила српске цркве, срамотила српско гробовље.

III.

Кад су четници били изван града, Бајо је скинуо капу, распучио џамадан на прсима, дисао је из пуних груди, као да је хтио, да му одуши они силни прилив среће, што му је пунио душу, груди — вас живот. И неколико пута подвикнуо је:

осветих! осветих! као изван себе трчао је, да су га дружина једва стизала, и стао тек пред црквом, код гробова очина и братова. Пао је на кољена, љубио студену плочу, непрестано говорећи: осветих, осветих! Бабо, Станко мој, осветих, осветих!

На кољенима је допужао до црквене вратнице, крстећи се љубио је, а зборио: осветих! осветих!..

Лука и Симо дођоше пред цркву, скидоше капе, прекретише се. Замало па се опет чуо прасак из пушака, шемлуче четници, славе побједу. Сунце их је огријало у Злостимовиће крај куће побратима Луке, а у вече сва тројица падоше на конак код Баја.

Млада Перуника дочекала их добродошлицом. Она је нешто осунута, увела, свијетле очи потамњеле. Од бриге може бити за својијем другом, што је главу у торбицу унио у крвави Никшић? Ками да је! Друго је мучило. Она се одавно загледала у младог четника, Сима Маљицу, али се отимала, борила се; сама собом поређивала вас гријех, сву бруку — кад би поернула, кад би изневјерила.. Али од оног јутра, кад виђе да Сима бију исти јади као и њу, кад у његовом оку проучи што му је на души — од то доба не умије да мисли, заборави гријех и бруку, и ево чека, да час прије стисне Сима у загрљај, да бјежи с њиме макар на крај свијета. Симо се чинио весело, изишао пред кућу да опосли нешто, и да разagna ћечурлију, што се искупила око куће. Он на врата, а Ђеца пут њега: Симо, јеси ли донио Турчинову главу? Покажи, златни брате!

А Симо их ћера: — Дома, бре, дома, мајка ви се гола бола!

И гомила Ђеце весело кикоћући, одоше уз главицу, зборе Симу: — Мајка ти се гола бола су два шута вола!

И док су оба побратима уз чибук и каву спомињали догађаје прошле ноћи, дотле је Симо с Перуником шаптао у густом буковику.

— Сад хајде, сад с ове стопе, ако ће у Турску, у Латинску, ће оћеш, али више без тебе не могу, чули! Тако је зборила млада, обавивши руке Симу око врата.

Звека учестаних пољубаца, страстан шапат, испрекидано дисање — само је то прекидало ноћну тишину, иначе свуд је мир, већ ако се вјетар игра са зеленим листом.

— Ноћас, кад се све смири, кад поспу, ми ћемо тајком, па што Бог-да, доцкан неће бити, шапће Симо.

— Оће! Загрмје глас иза њега и страшан удар паде по Симовој глави. У неколика трена, Сима није било. У дебелом буковику лежао је окрвављени леш.

Перуника је хтјела бјежати, али се ноге поткосише, она стаде. За дуго себе није могла доћи, док опази вруће млазове како јаве низ образе. То је била крв. У дивљем бијесу, Бајо жени откинуо нос — нек се, срамотница до вијека познаје са преваре и невјере.

— Прожати женскиње по буништа, то није посао љуцки, ни хајдучки! Чули Лука, рече Бајо. Ма пошто ми каза, ја друкче не могах... Глас му је дрхтао. Лука опуштио очи, сам је осјећао што учиње, па је мргодно мучао. Те ноћи пошао је дома и већ пије одио у чете, на зборе ни састанке. Момчад су му нађенула име: метикућа из Злостимовића.

Бајо завргао синчића на рамо и већ у прве кокоте био је у Приморју. Имао је ту кума, коме на аманет остави дијете.

Једнога јутра обукао се Бајо зором у најљепше хаљине, дошао па се загрлио с кумом, пољубио сина и за часак барка на једрима носила га је на дебелим таласима Јадранског мора. Испод Новог окренуо се, па је дуго, дуго гледао магловити Ловћен, праштао се својим завичајем, док му се изгубио у главој даљини. Чујао је Бајо, да још има силаџија и осим Турака који притискују јадне Србе, чујао је да се браћа његова на другој страни дигла на душмана, да бране светиње своје, гробове отаца њихових.

У Сентомашу Србобрану — на врбанском шанцу ушао је у очи човјек у црногорском ођелу, под токама с голим ножем у рукама, што је поред осталих већ десети дан чинио чуда од јунаштва. Његови другови Граничари, клели се Биге капетану, да га не виђеше како спава. С краја на крај дугачког шанца летио је као вихор и храбрио другове.

— Омер. Омер! Оно ће да вам скину, говорио Бајо, показујући на високу црвену кулу са позлаћеним крстом. Скинуће али не преко нас живијех! И кад је Маџар троструком силом поново јуришио од Врбаса, у најгушћим редовима дуго се још на сунцу блистале сјајне токе, дуго је витлао јатаган, дуго се чуо мушки глас: за крст часни и слободу златну!

— „Погибе Црногорац!“ Пролијетало је шанцем као муња. Јунаци српски тужна лица окупили се око Биге капетана и понављају у један глас: „Црногорац! Просто му српској души, што је даде, бранећи вјеру и свој народ!..“

КАД НЕСТАНЕ БРАНКОВИЋА...

Са свих страна бесни бура,
Над српством се небо муши
Са свих страна шуштају... уји —
Од свуда смо нападнути.

Народи се листом дижу,
Па и онај што је став'о,
Да зароне племе наше
Завађено и крваво...
А над гробом српске среће,
Са неслоге наше старе,
Гавранова црна јаша
Залећу се и крстаре — — —

Већ столећа прохујаше
Како траје борба ова,
Што је пружи у аманет —
Црна клетва са косова...

Зар проклетство не избриса
Горка суза бедне раје?..
— Ил' гробови крај Ситнице
Још проклињу нараштаје?..

Или грехе рода мога
 Из прошлости буди јава;
 Зар скривено све то није
 Црним плаштом заборава!?

Ах... кад ли ће српска вила...
 Невен-венац слоге силести,
 И здружену браћу своју
 У крвави бој повести?

Па да виде са ужасом,
 Сви душмани наши стари,
 Како пламте више глава —
 Српски мачи и ханџари!..
 — Умукосе јавор гусле,
 Као уздах болна тика;
 Пршће старуна... и зајеча:
 Кад нестане Бранковића!..

Петроград.

Васа Ешкићевић.

ПА Н С Л А В И З А М

од професора В. Ламанског

преводи с француског А. Вукотић.

(С в р ш е т а к.)

Одношаји Русије спрам Њемачке сасвим су друге природе. Заједно с Грцима и с другим источним хришћанима, ми смо увијек одавали поштовање римском Патријарху у толико, у колико он није преступао основних начела Христијанства, која су одржавала и одржавају унутарње јединство цркве, и док се није он гордо прогласио заступником Христовим и Главом Цркве. Ми никада нијесмо виђели за владе Карла краља Франачког, осим један случај папске непокорности своје законитоме владаоцу, нити у Карлу Великом и његовим наслједницима праве и законите наслједнике Константина Великог и Јустинијана I. У ствари ми смо признали царство Карла Великог, које постојаше у Француској или, боље рећи, у Њемачкој, и увијек смо се старали да останемо у добрим одношајима с њим и да му будемо на услузи, само да се не би мијешао у наше интересе. И ако је било ратова и под Севастопољем, и на Березини, али опет ни по простору, нити по послједицама немогу се упоредити са борбама западних Словена против Њемаца. Русија и Њемачка тако су близу једна другој, да се лако могу догодити неспоразуми због индустријалних и трговачких надметања; али не би било природно изазвати један рат потпуног сатирања. Ово би још било могуће, да се уједињење Њемачко створило, не посредством протестанског царства, него посредством католичког царства, које би узело на себе задаћу, да учини од ъемачке једну војску папства, управљену против грчко-словенске шизме и њеног главног преставника — Русије. Ми неможемо дати превелике важности такозваном Drang nach Osten (навала на исток), нити мислити о неком усцјешном упаду ъемачког народа у словенске земље; напротив, узимајући у обзир постепено опадање Европе, а постојани напредак осталих дјелова свијета,

мислимо, да ће Њемачка шљедовати примјеру Инглеске и Француске, и заузети се за оснивање колонија у Африци и за појачавање њемачког елемента у Америци, који, ако напредова, бројиће кроз педесет година преко двадесет милиона душа. Њемачкој народности у Америци намијењена је велика мисија: Инглези се ограничавају на своје колоније, а Ирландези се повраћају у своју отаџбину, остаје дакле само Њемцима, да насељавају и обрађују простране и напуштене земље сјеверне Америке.

На овај начин цивилизација Новог Свијета све више напредује, будући је потпомогнута и другом расом т. ј. Германском, која је обдарена особитим својствима као год и англосаксонска раса. То је право поље за ширење њемачке расе, а не никако словенске земље, ће њемачки насељеници могу лако да наиђу на хиљаде препрека и новинарских зађевица, које би много шкодиле њиховом напретку и благостању и ће би њемачки језик неизбјежно морао наићи на једног супарника, а то је руски језик, који је тако сродан осталим нарјечијама ових земаља, да може врло лако постати с временом заједнички језик цијеле расе, без да заустави књижевни развитак осталих нарјечија.

Што се тиче данашње борбе западних Словна против германизма треба се сагласити да ће, због начина по коме се управљају, увијек бити побјеђивани. Погрешка је мислити да се њемачка култура боље шири силом међу словенима. Каква год била унутрашња организација Аустрије за колико буде имала једну војску, једну скупштину и друге централне установе, мора имати један државни језик. Словени овога царства са својим нарјечијама, а без једног заједничког словенског језика, никад се неће моћи проћи без тачног познавања њемачког језика и да се њим служе као са својим матерњим језиком. Један Аустријски министар, Барон Брук, сасвим право говораше, да њемачки елемент у Аустрији све више добива, дајући што вишу слободу словенским народима и њиховим језицима. Борећи се германизмом, Словени у исто вријеме бране романизам, који се утврди међу њима послије изгнања ученика св. Методија и укинућем словенске службе, а који се обнови послије наглога напретка Хусизма и реформе Фердинанда II-гог језуита. Ова два случаја повукла је за собом побједа Рима и триумф германизма у овим словенским земљама. Латински Словени налазе се дакле на погрешном путу, заборављајући увијек, да постоје двије Њемачке: протестанска и католичка и да борећи се с првом, често пута појачавају другу. У њиховој народној борби Словени се

служе с неједнаким оружјем. Они отварају борбу као мали народи против једног великог и уједињеног народа, који се користи са овим стањем партикуларизма, у којему се ови народи осјећају задовољни. Они противстављају њихова нарјечија једном општем књижевном језику. Зар не би Немци успјели да наметну Млеткама, послије присаједињења Аустрији, њихов језик, као оруђе једне више културе и као званични језик, да су се Млечани ограничили на њихов дијалект и да су занемарили Тосканско нарјечије? Колико год био песимистичан поглед на унутрашње стање Русије и земаља исте цркве и исте расе, може се тврдити, да садашње стање Грчко-Словенског свијета, у сравњену са осталом Европом, не показује никаквог страховања нити потребе, да се монови четврти крсташки рат, премда би овога пута пошљедица његова била побједа Германаца, а не Латина.

Положај нашега истока према западу за вријеме прошлих вјекова био је у многим предузећима тежак и очајан, али провиђење као да је хтјела да нас сачува за будућа времена. Да једна велика и самостална улога није била намијењена у историји овоме многобројноме дијелу човјечанства, ми бисмо давно ишчезли и били би нешто слично Трачанима и Келтима; т. ј. били би прогутани од других народа, који би нам накаламили њихову цивилизацију. Ми мислимо, да је судбина наша срећнија, да смо позвани да створимо једну нову, богату и самосталну културу и да је распростиремо међу другим свјетским народима. Што год има темељног и важног на пољу наше књижевности и вјештина, само је један мали знак онога, што ће једанпут показати руски и словенски геније, кад буде постигао своју зрелост.

САЈИЈА — МУНИ

(ЛЕГЕНДЕ О БУДИ).

НАПИСАО Шире, ПРЕВЕО С РУСКОГА Марко Драговић.

(С в р ш е т а к.)

ГЛАВА III.

Сакија-Муни постаје Буда и проповиједник. Његова наука.

У кратко вријеме Буда је имао стотине ученика и хиљаде слушалаца. Народ га је љубио, због тога што није чинио разлике међу сталезима, као што су то чинили брамини. Он је говорио, да је закон његов, закон милости за свакога подједнако. Један пут је затражио воде у једне жене, која је била сва у прђе обучена. Она му жалостиво одговори: „Учитељу, ја сам из рода Чандала“ (најнижа класа робова).

— „Ја те не питам коме сталезу принадаш, одговори Буда, ја те молим, да ми дадеш воде да пијем, јер сам жедан.“ Она му пружи суд. Пошто се напи, рече јој: „Ти си утолила моју тјелесну жеђу, а ја ћу утолити твоју духовну жеђу. Иди за мнош.“ Послије тога доведе је код ученика, даде јој нову хаљину и нареди да је посвете.

Његова мирноћа усхићавала је народ, али је срдила и раздражавала брамине, које је он јавно називао варалицама, будалама и лицемјерима. Многи су хтјели да га убију, али нијесу смјели због тога, што су пустињаци свештени људи за Индијанце. У њиховој земљи слава аскетизма јест ореол, који штити човјека више од свијех оклопа: то је царство. Поред свега тога, брамини су му чинили многе пакости и засједе, али се је он од свијех срећно спасавао. Они су га једанпут позвали на јавни спор пред царем Презенацитом. Спор се је продужвао осам дана. Цар је признао побједу Буди и заједно са својим народом примио је његову науку.

Буда је проповиједао љубав и к животињама. Он је говорио својим ученицима, да не убијају животиње, него да се ране

земаљским плодовима. Особито је устајао противу тога, што брамини приносе на жртву боговима животиње. Једанпут је ушао у храм баш кад су принијели јагње да га закољу и спале за жртву, па је рекао: „Зауставите се! Како можете одузимати живот кога нијесте у стању дати? Какову милост можете очекивати од богова, кад ви, богови животиња, немате сажаљена према њима? Нека вас буде стид за то, што су и животиње боље од вас. Оне вам дају млијеко и вуну и повјеравају се вашим рукама, које их убијају.“

Кад је те ријечи чуо цар Бимбизара, који је био при жртвенику, прекрстио је руке и с великим чуђењем гледао на Буду. Сви су били побјеђени. Жреци су погасили огањ на жртвенику и бачили нож.

Будина слава пролећела је по свој Индији, прошла је кроз царства, ријеке и ланце горâ. Она се је чула у Хималајима, у граду Капилавасту, откуда је он утекао, остављајући оца, жену и царство, само да задобије истину. Цар Судходана живио је тужан и жалостан у своме двору.

Његови снови о сили, његове најбоље наде биле су разрушене. Он је носио короту за својим сном, као да је умро. Жена онога који се је прије звао Сидарта живјела је у вртovima љетњег дворца на бријегу језерца, које је било зарасло лотосима са својим сном Рахулом, плачући за омијем, којег је вазда љубила.

Кад је Судходана дозвоа, да је његов син постао знаменити риши, чија ријеч више важи него царска ријеч, захелио је да га види. Он је послао к њему посланике и рекао им, да му предаду овакву поруку: „Цар Судходана моли царевића Сидарту да дође у његову царевину, да га отац још једанпут види прије своје смрти.“ Јазодхара са своје стране поручила му је овако: „Царица дома твога, мајка Рахулова, жели виђети твоје лице. Ако си нашао што боље од онога што си изгубио, она те моли, да и њој даш њен дио, али више свега она моли од тебе — тебе самога.“

Кад су посланици уљегли у бамбукову шуму, виђели су Буду ђе проповиједа пред великом гомилом народа. Они су били толико плијењени ријечима и лицем учитељевим, да су се занијели његовом бесједом, која је била пуна милосрђа, власти, — чисте и савршене, која је излазила из његових светих уста. Посланици су слушали Буду као пчеле, које је цвијет измамио из уљаника, те су заборавили што им је наређено, и помијешали се у гомилу народа.

На пошљетку је један од њих затискао памуком уши, те је могао проговорити. Буда му је одговорио: „Свакојако ћу доћи. То је моја дужност и моја воља, јер ни један човјек не смије заборавити поштовање према онима, који су му дали живот.“

Велика гомила народа скупила се је пред градом Капила-васту, да сретe Буду. Пут су посули цвијећем и подигли триумфалне капије. Јазодхара је била тамо и са дркћућим срцем очекивала свога супруга. Она је виђела, да се примиче некакав њој непознати човјек, са обриваном главом, у жутој хаљини, какву носе сиромашни пустињааци и опасан пустињачким пасом. Он је држао у руци чашу од гњиле, која је личила на тикву и заустављао се је код сваких врата, те је просио милостињу. Ако му је ко што дао примао је са благодарношћу, а ако му и није дао ништа, он се је удаљавао мирно, без ријечи. Пратили су га два монаха, који су тако исто били обучени. Он је носио своју просјачку чашу с таквим достојанством, тако величанствено, а очи су му се свијетлиле таквом светињом, да су људи на њега гледали са страхом. Други су се уклањали, а неки су одили да донесу нове дарове и жалили су, што су такви сиромаси, да не могу више дати. Женскиње, мушкарци и ђеца трчали су за њим и питали један другога „ко је то?“ Кад је прошао мимо Јазодхаре, она је скрстила руке и завикала: „Сидарта! Господару мој!“ за тијем је пала к ногама његовим. Цар се је разсрдио, кад је чуо, да је његов син дошао као сиромас. Он је појахао свога убојнога коња, па је пројахао кроз гомилу народа. Кад је дошао до градских врата, видио је Буду ђе говори с народом, а жену његову ђе клечи код његових нога. Кад је Сакија-Муни видио свога оца, погледао је на њега с поштовањем и клекнуо пред њим на кољена.

Цар Судходана, кад виђе сина, узвикну: „Зар сам ја тако дуго живио, да видим, како велики Сидарта улази у моје царство у просјачкоме ођелу, са обриваном главом, у сандалијама, просећи милостињу и код сиромаса; онај чији је живот могао бити сличан боговскоме животу?“

— Оче мој, одговори син, овакав је обичај код онијех, чијему роду ја сад припадам.

— Род твој, рече цар, броји стотину царствених предака, почињући од Мага-Самата, али у нашем роду није било ни једнога поступка, као што је твој.

— Ја не говорим о земаљскоме сродству, одговори учитељ, но о потомству невидимоме: о Будама, који су били и који ће по сада бити. Један од њих и ја сам, оно што су они чинили

и ја чиним. Ово што се сад догађа догађало се још некада: виђали су како је цар, обучен у оклопу, сретао свога сина, а син тај постао је својом љубављу и влашћу над самим собом силнији и од најсилнијих царева. Тај небом предодређени спаситељ свијета понизио се је, као и ја, и смирено је давао оно, што је било за њега пријатна дужност: прве плодове блага, које је он донио.

— Каква блага? запита зачуђени цар, силазећи са свога коња.

Учитељ узе царствену руку свога родитеља и пође с њим по улицама; цар бјеше с једне стране, а Јазодхара с друге. Успут он им објасни четири истине, које обухватају собом мудрост, као што брегови обухватају море.

Јазодхара је узела чашу из рука свога супруга и, зачуђена, пажљиво је слушала његове ријечи. Нова свјетлост засвијетли се у њеним предивним очима; ново сунце осуши њене сузе.

Близу данашње Мегаре, која се налази на мјесту давно несталога Судходанина града, у стара и прастара времена налазили су се раскошни вртови, а по степенима брдашца били су разбачани тамо-овамо фонтани и љетњи сједници.

Потоци, који су извирали из гора, подржавали су у тим чаробним становима вјечну свјежину и вјечно прољеће. Буда је овђе често пута проповиједао своју науку. Око њега се је купило много брамина, монаха и других људи, који су долазили из свијех крајева индијске земље. Вазда га је слушало мноштво људи из рода Сакија. Један од најмилијих његових ученика био је Ананда, синовац Девадатин. Близу његових нога вазда се је налазио син му Рахула, који је са задовољством гледао на величанствено лице свога оца.

Близу нога његових сјеђела је и њежна Јазодхара. некада његова жена, а сада једна од најближих, безбројних његових сестара. Она је сад била задовољна, јер је виђела, да висока љубав, у којој нема страсти овога свијета, да живот, који не зна за старост, уништава смрт у унутрашњости нас самих.

Мудрост је излазила из Будиних уста. Он је говорио: „Ријечима не можемо измјерити бесконачност и веза мисли губи се у бездану дубину. Онај који пита, вара се; онај који одговара, вара се: не говори ништа! У књигама се говори, да је у почетку Брама размишљао ноћу. Но ни једно смртно око није га никада виђело. Подиже се покривало за покривалом, свјетлост ће се увећати, али ће покривачи остати безбројни.“

„За вас је важно да знате, да сваки узрок порађа дјејство.

„Небо, земља и свјетови врте се на колу, које нико не може зауставити.“

„Немојте мислити, да ће се по вашој молби мрак замијени-ти свјетлошћу.“

„Немојте мислити, да ћете умилостивити бесилне богове жртвама и узалудним даровима.“

„О браћо и сестре! иштите сами у себе ослобођење, јер човјек сам себи гради тамницу.“

„У благословеним небесима анђели купе плодове своје прошлости. У нижим свјетовина демони откупљују зло, које су учинили.“

„Коло се врти непрестано: онај који се подиже може пану-ти; а онај који пада може се подићи.“

„Али вас ништа не веже с колом. Раскините везе које вас вежу, и душа свију ствари даће вам насладу; у њедрима онога што постоји наћи ћете небесни покој.“

„Ја сам Буда, који сам плакао заједно с мојом браћом, и срце моје пуцало је од свјетских несрећа, ја сам срећан и задовољан, јер сад знам, да слобода постоји. Воља је силнија од туге.“

„О ви који страдате, знајте, да страдате по својој кривици. Књиге говоре истину. Живот је свакога човјека пошљедица његовог прошлог живота. Прошли грјехови вуку за собом тугу и несрећу; прошло добро рађа срећу.“

„Ако онај који зна из чега се рађа зло, подноси то зло тријељиво; ако се бори у љубави и истини, да плати дугове своје прошлости; ако је свагда милосрдан и праведан; ако чупа из свога срца крваво коријење жеља све донде, док се љубав к животу не сврши; онда, кад умре, биће његови рачни чисти; неће му бити потреба живјети оним, што ви зовете животом. Он неће више знати за жеље које човјека муче, ни за грјехове, који човјека каљају. Непостојане земаљске радости и невоље неће више нарушавати његов мир: он се је преселио у Нирвану, он не живи више као ми, но чини јединство са животом. Ово је наука „Карма“ (закон о наравственој награди). Кад је хрђа гријеха нестала, кад се је живот угасио као утуљен пламен, тада сама смрт умире заједно с њим.“

„Ви који желите да идете по царственоме путу, послушајте ове четири велике истине: прва је познавање невоља и туге; друга — да проникнеш у узроке њихове — похотљивост; трећа, да прекратиш невоље и тугу, а то је побјеђено самољубље, укроћена жеља: не љубите тијело ваше, но вјечну красоту; не живите тијелом вашим — живите божанственошћу. Четврта је истина познавање пута који води к пошљедњему уточишту.“

Слободна душа трчи к њему; слаба задоцњава, али свака воља достиже сјајне висине, залирене сунчаном свјетлошћу.“

„Као што човјек који стоји на свјежњој висини види више себе сами простор бесконачни, тако и човјек, који је одржао над собом побједу, достиже брегове Нирване. Нижи богови завиде му. И кад би се сва три свијета разрушила, не би њега могли поколебати.“

„Карма“ му неће заградити нови стан.“

„Ако вам ко каже да Нирвана значи живјети, реците му да се вара; ако вам ко рече да Нирвана значи прекраћење бића, реците му да лаже; јер он не зна каква је свјетлост, која се свјетли за предјелима његовога разбијенога свјетилника.

Он не познаје бесконачни живот — срећу, која се више не може измјерити временем.“

„И тако на пут! он води к изворима, који утољавају сваку жеђу, а брегови њихови покривени су цвијећем, које никад не вене.“

Тако је говорио учитељ.

Наступи час, кад се гаси дневна свјетлост, а далеки врхови Хималаја обојадисаше се ружичастом бојом. Могло би се рећи, да је ноћ слушала у долинама, а дан на горама. Међу душом Будиним и душом његових слушаалаца стајао је сумрак. Све је осјетило неку тишину и мир, слушајући онога, чије су ријечи напуниле мирисом сва три свијета.

Буда је проповиједао своју науку преко четрдесет година, путујући и проповиједајући по свој сјеверној Индији. Он је основао неколико мушких и женских монашких оштина; обратио је три цара и три царства.

Кад му је било осамдесет година, враћао се из Раџагриха у Магадху заједно с Анандом и повећим бројем ученика. Кад је дошао на јужни бријег Ганга и хтио пријећи преко њега, стао је на један четвороугласти камен, па је жалостиво погледао на своје пратиоце и рекао им: „Пошљедњи пут гледам на град Раџагриха и на златни трон.“

Пошто је пријешао Ганг, посетио је град Вајсалу и тамо посветио многе у монахе. Пошљедњи је био сиромашак Субхадра. Послије тога продужио је путовање. На сјеверо-западу од града Кусинагара осјетио је немоћ и зауставио се у саласову, (Shorea robusta) шуму. Ту се је подијелио с духом, или, како говоре Будисти, преселио се у Нирвану. Буда, који је цео живот провео у искању вишега покоја и мира, умро је готово идући.

Такав је у главним цртама Будин живот.

* * *

Не питај како је мени, ни да л' ме срце боли,
Ни да л' ме с расанка вјечног раздире тихи јад, —
Кад бљеду оживим прошлост и све што душа воли,
Не питај, душо моја, како је мени тад.

Не питај да ли тужим кад ми се срце сјети,
Да никад више нећу твој слатки чути глас;
И да ће тихим летом и живот да пролети,
Ал никад стићи неће састанка драги час.

Не питај да ли гинем кад мртве оживим ноћи,
Кад сам с бескрајним жаром грлио тебе ја;
И кад смо с миле среће плакали у самоћи —
Не питај и сад да л' ми жалосна суза сја.

Јер ту у грудма мојим безмјерни јад се скрива,
— Баш ко кад силним огњем божански гори храм:
Ал тек и задњу силу кад згори ватра жива —
На рушевини пустој тајни се јави плам....

Мостар.

Јов. А. Дучић.

О ПОДЈЕЛИ РАДА У ПРИРОДИ И ЧОВЈЕЧЈЕМ ЖИВОТУ.

НАПИСАО Е. Хекле, ПРЕВЕО Ј. Кујачић.

(Посвећујем свом милом брату Николи (Ник. Корјенићу.)

(Н а с т а в а к.)

Најпосље, осим поменутих полипа, који служе нервима за осјећање, треба споменути ту групу полипа, која се види у гроздастијем масама и представља обојеполне органе. Посао је ове врсте полипа једино размножавати сифонофорне колоније. И ако мужјаци нијесу обашка ипак се прилично разликују од женка; али су у ошће и једни и други налик органима, удешеним за пливање и имају један исти основни звонолики облик медуза. Преставници мушкога пола обично имају дуже а женскога округлије тијело.

Ма како да су различни по облику и функцијама више споменуте сифонофоре, ипак су они у тако тијесној међусобној свези, да су их пређашњи посматрачи узимали као један једини индивидуум, а поједине, који се не даду даље дијелити као полипе и медузе сматрали су за органе. Све све особине са специјалним за сваку апаратом имају своју унутрању шупљицу, која стоји у свези са опћом шупљином централног стабла или главнога полипа, на ком су они прикријепљени. Као год што се из какве централне кухиње разноси храна на све стране разним лицима, тако се исто и овдје храњива житкост, коју спремају полипи — кувари, предаје прво тијем полипима, из којих се састоји главно стабло, а одатле свим другим члановима и сурадницима у колонији. Сваки добија те шпартанске јухе, колико му може поднијети простор његова желудца. Тијесна веза, која веже све индивидуе, изражава се још тим, што се цијела колонија подвргава једној вољи; тако, ако је само један од тијех неодјељивијех индивидуа силно повријеђен, то тај бол осјећа и цијела задруга и мора или све своје силе устремити, да издржи нападај и да се одбрани, или мора што брже окренути леђа и у бјегству спасења тражити. Али занимљивије је од свега то, што слободно кретање грађана тога удружења,

рекао би, бива по опћем и јавном договору. У осталом, сваки одрасли и развијени грађанин из ове колоније има донекле своју слободну вољу, која несмије бити опасна баагостању цијеле остале државе; он слободно може случајно или по самој жељи оставити огромну гомилу и проживјети неко вријеме самостално.

Веома различно уређење и неједнака у животу задаћа разних неодјеливих индивидуа сифонофоре искључиво се показује као резултат превисоко развите подјеле рада. Сви ови разни облици могу се свести на двије основне форме, полипну, уређену по хидрином типу и медузну по типу *Aureliae*. Из хидроликских полипа путем подјеле рада постали су: 1) средиштно стабло или средиштни полип заједно с мјеуром за пливање; 2) полипи-кувари са својим за хватање спремљеним удовима и најпосље 3) полипи осјетљивци са својим кончићима. С друге стране из медуза, посталих по обрасцу *Aureliae*, исто таквим путем подјеле рада појавило се: 1) пловећа звона или носиоци, 2) штитови или браниоци, 3) преставници мушкога пола или мушкарци и најпосље 4) преставници женскога пола или женске. Но обадва помедута основна типе, медузе и хидрополипи развили су се и постали усљед подјеле рада из основног и веома простог облика — полипа.

Не само сравнитељна анатомија по куд и камо више индивидуална историја развића самих хидромедуза, доказује и то веома поуздано, да су у дубокој старости, неколико стотина хиљада за нама, постајали из цијелог рада хидромедуза једино прости полипи и да се из њих прогресивном подјелом рада најприје развила најпростија форма медуза, а далеко доцније колоније сифонофора. Та се мисао потврђује још и тиме, што онтогенија или индивидуална историја развића кога му драго организма понавља у врло кратким размацима времена али ипак у доста опширним одломцима своју филогенију, т. ј. родословну или палеонтолошку историју развића (иначе говорећи, тај ред облика, кроз који су прошли претци дотичног организма од постанка му.)

Обратимо ли пажњу на ту знамениту свезу, која постоји међу онтогенијом и филогенијом а одатле пређемо ли индивидуалном развићу сифонофора, то ћемо опазити, да се из оплодотворног јаја сифонофора леже најпростији полип. Он достиже дужину средишнога стабла, па се онда путем пупчања развијају индивидуи, полипи и медузе. Млади пупољци, који се спремају, да оставе своје стабло с почетка су тако слични, да их је немогуће разликовати. Тек постепено при даљњем разви-

јању и подјели рада, сваки од њих добија свој одређени и карактеристични облик. Без сумње је још у ембрионалном животу подјела рада добивена од предака наслеђеним путем; но у сваком случају та наслијеђена подјела рада у сифонофориној колонији показује нам јасно на пређашњу способност те споменуте појаве (подјеле рада,) коју су још прве аидромедузе добиле, способност, која се развијала и усавршавала историским путем у току много хиљада година непрестаним привикавањем и вјежбањем.

Чудновата подјела рада, коју сретамо у сифонофориној задрузи међу разним а нераздјеливим организмима, везаним међусобно не само физички но и душевно, може нам се учинити на први поглед необичном и једином појавом своје врсте. Док је у самој ствари така подјела рада веома распрострајена у природи и ма каква виша биљка може нам пружити толико, ако не јоши више, материјала за дивљење. Најпосље, свако гранато растиње или дрво, сваки цвијетак у принципу је организован и сложен управо као стабло у сифонофора. Сваки дјелић, свака гранчица или лишћем покрита осовина одговара поједином полипу или медузи. Из колико се год гранчица и самосталних осовина састоји стабло у биљке, из толико се исто индивидуа састоји његова организација, једни носе на себи само зелено лишће и тиме се брину о храни цијелога стабла и на тај начин подржавају полипима, који примају с поља храну и које ми називамо куварима; други носе шарено цвијеће с прашницима и плодњиком, дакле налик разнополним полипима и медузама на сифонофорином стаблу и брину се о друштвеном множењу. И овдје у цвјетног биља разлика међу оба индивидуална облика, т. ј. међу дјелићима, што производе храну и тиме помажу развијање и таким који размножавају и служе за образовање и развијање цвијећа — није постала у самом почетку стварања, но се развила једино благодарећи подјели рада, која је полако савршенству приступала.

(Свршиће се.)

П Р В Е И Л У З И Ј Е

од Ермилије Форнари.

Заустојте пратим твоје мисли, дивна дјевојко, а не знам, да ли да ти завидим или да те оплакујем!

Твоје весело примамљиво око више вриједи, но хиљадама блистајућих драгуља; мисли твоје могу сравнити са руменим ружичним пупољком, који царује у дивном бокору разног мирисног цвијећа; како су чисте и узвишене твоје мисли!

Гдје почине твој весели поглед, свуда находи уживања; свака ти и најмања стварчица — ако припадаје мислима твојим, обећава среће; све те опомиње на будуће сретне дане твога живота; завидјела бих ти, дивна дјевојко, ако би на дуго остала у томе заносљивом сну!

Нема данас шта је теби противно, жалосно, лажљиво! Мисли ти лете на искрено пријатељство, на љубав, на срећу на овом шареном свијету; пак мислиш, тако сретна, да се може све упоредити са дивним примамљивим цвјетићима, — не, није све то тако чисто и узвишено као они!

Јадна илузијо!

Љубиш отворено црвени каранфил, занесе те његов јаки мирис, занесу те и прости пољски цвјетићи, без икаквог мириса, свјежине и љепоте, не помишљајући, да међу њима има који би твоју душу и срце бацили у дубоком меланхоличном заносу! Шта више?.. Пратиш задовољним осмјехом несталног лептира, и он те занесе, одлетиш мислима заједно с његовим летом, завидиш му како лети с цвијета на цвијет, те слашћу сисе сву свјежину с румених и невиних листића, а не однесу те мисли на опомену, да она златно-сребрна крила изиђоше из гомилице каљавог гада?

Јадна илузијо!

Ако се какав примамљив поглед загледа у ватрену живост твоје зенице, осјетиш један мило-теготни терет, који облагорођава срце, уљеншава живот, то је искрена љубав, коју само може створити твоја силна фантазија! Како ли је варљива, али

ружичаста завјеса пала на твоје очи! Како ли је мило проводити живот у тим сновима!

Јадна илузијо!

Кад се разбудиш из занашљивог сна, увидјећеш, да су охладњеле, уништене и потавњеле све те твоје узвишене мисли; кад увидиш да су осјећаји очигледна лаж, пријатељство притворност, срећа сама таштина.... ах, онда ћеш длановима твоје веселе очи крити, плачући за изгубљеном надом и срећом;... тражићеш да се дубоким сном успављујеш изгубљеним надама твојих жеља, али тек одлете први осјећаји, заман ћеш тражити других; душа сва изломљена, уморна неким тешким бременом, не радује се другијема, све јој је празно, све сматра за неко ништавило. Дакле, ко ће онда да појми теготну тајну твога срца?

Ко ће погодити, чему ти, пријатна и весела дјевојко, као дивно пролетње јутро, постаде замишљена?

Међутим пролазиш сада покрај једне засађене баштице пуне мирисног цвијећа — за које мислиш да је без најмањег трња; видим те и пуну мирноће гдје жељно очекујеш сјутрашњи дан, који ти обећава нових нада, видим те узбуђену, а жалосно премишљам на судбину сваке смртне душе, која прође прву половину живота очекујући с неком зебњом другу половину, а с другом оплакује прву! Ваљда није истинито да некоја од нас, поводећи се за својим жељама, замишља у младости неку будућност пуну среће? Ко је тако сретан да може рећи: Одржах што сам желио и колико очекивах?

О моја дјевојко, немој да се занесеш за слијепим жељама на прве твоје илузије, да не би тиме огорчала који часак у теоме животу! Теготно ми је смакнути копрену, која пада на твоје вјероватне жеље, али осврни се, осврни на твоју будућност!...

Љубав она анђелска, коју ти замишљаш, вараш се, она је варљива, дивља и опасна; пријатеље, за које би ти живот дала, цијењећи их да би и они исти за те свој жртвовали, изневјериће те прије, но би и помислила; она радост, коју ти храниш, одлећеће заједно са ружичастом завјесом, коју силни вјетар покрене; она будућност, коју си држала обасуту мирисним босиљком, чувај, да ти не спусти густе облачине на ведром ти челу.

Ох, моја јадна илузијо, обуздај занешено у ображење, напушти поље твог опасног сјећања, држи за ситно све што припада и најтањем крају илузије.

Снивај, али снивај правичну и свету љубав; вјеруј, али вјеруј само у оне свете осјећаје снивајући сретну будућност

твоје породице; вјеруј само бистрој ведрини плавог небесног свода, твога чистог дјевојачког чувства, к љубави твојих ближњих, а надај се животу, који може бити и с мањим радостима и с највећим теготама: љуби, ама љуби све оно, што је лијепо, истинито, добро, племенито, велико и поштено! Обуздај мисли и срце у простору твог поља фантазије, помотри боље овај свијет и његова начела, испитај срце и сваки његов удар, проучи твоје вршњаке и њино понашање, тиме поправи себе. Еј, моја драга, живот је добар учитељ, сваким даном доноси собом нове поуке! Размисли, пак ћеш дознати, да илузија доноси сретних, радосних, — али знади, и горких дана!

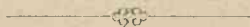
Скини се с тог узвишеног сједишта, живи међу нама смртнима, збаци лажљиву завјесу што ти засјењује очи, сстави се тих илузија, које те вагају, јер кад паднеш с тог ужасног положаја нећеш се моћи више дићи; живот нун непогода можеш само окривљавати, али никад бацити у заборав.

Тешко томе ко се скине са престола племенитости, нема те силе која би га опет подигла.

Дјевојко и сестро моја, ако ти је ово неколико редака извукло из гадне илузије који мирисни цвјетић, — захвали ми: боље те га одузеше, но да га на даље оставише у твоме невином и непо-
квареном дјевојачком срцу.

По талијанском написала

* * *

О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

— пише В. Радојевић —

— Херцег-Нови. —

(Н а с т а в а к)

У Вука је *љућавина* (код нас и *љућевина*) = *шукавица* Rilsen, па још вели Вук „у Боци;“ а код нас знаду и мала дјеца да је *шукавица* = Rilsen, док *љућавина* исто што и *љућина*. Ја не вјерујем да се ове двије ријечи даду свести под исти појам, по што не наликују једна другој „колико ни коза прасцу.“

У свом „Paljetkovanju“ г. Зоре употребљава глагол *удомазетиши* у овом смислу: „I ako je bosilak tugja riječ, davno se je udomazetila.“ Али то не ваља. Ми имамо врло лијеп нар. глагол у такој прилици, н. п. *удомаќиши*. *Домазет* не значи у опће све домаће, него само човјека, који, оженивши се, дође на женино огњиште да живи, дакле *уљез*. Може бити да би се тај глагол могао употријевити, само у *потсемијеху*, и за *скитницу*, за њекога, што никада не излази из туђе куће, али у овом смислу — погрда је.

У Вукову Рјечнику има *мањкавање* = „das Umstehen (des Viehes,“) *мањкавати* = „umstehen (vom Viehe“) и *мањкати* = „umstehen, verrecken.“ Пок. Бошковић пак о томе се изрази овако у својој књизи „О српском језику:“ „У нас имају речи: *мањкати*, *мањкавати*, *мањкавање*, и значе: линсати, црћи, скапати (о животињама.) То је италијанско *mancare di vita*. Али иеки у нас хоће да употребе ту реч и у другом (италијанском) значењу њезином; као *мањка* ми то, *мањка* ми оно (io manco di...) То се српски каже: *немам* то, *недостаје* ми то и то.“ Ја ћу настојати да одгоненем за што је пок. Бошковић одобрио прво значење ове ријечи, а за што се је противио за друго, по што су оба италијанизми и по што имају мјеста у нашем простом народу. Код нас тај глагол има искључиво ово задње значење (у њему се обично чује код нас *ј* мјесто *њ*.) а има га, по ред првога, и у Црној Гори. Н. п. „*Мајка* ми деведесет и девет до стотине,“ — „Свакоме *мајка* памети,“ — „Док кољена буде

Петровића, — никада ти блага *мајкаш'* не ће.“ (Браство V. 242.), — „Вредну радину никад посла не *мањка*“ (Љетопис књ. 116., стр. 142.). Ако пак можемо казати за ово задње значење „*немам* то,“ „*недостаје* ми то и то,“ и за прво можемо казати „*липисао* ми је,“ „*цркао*,“ „*скапао*“ (коњ, вџ и ост.). Него, пок. Бошковић нашао је прво значење у Вукову Рјечнику, па је мислио да је ово друго сковано по првоме нашим књижевницима. Наш Бокељ управо и не зна за оно прво значење те ријечи, без Вукова Рјечника, већ ако је нагазио на њ гдје у Црној Гори — барем у колико је мени познато.

Г. Зоре у свом „*Paljetkovanju*“ пише: „*Čast*. По *našijem* књижгама кад је ријеч о којекаквим *poklonima* *svegj* се *veli dar*, а *niko* не каже *čast*, што је најбоља ¹⁾ ријеч за *poklone* у *hrani* и *piću*. Има и глагол *ročastiti*, *odnijeti* *komu čast*.“ Да би то потврдио, доноси у примједби овај доказ: „*Za* то су *obične* ове *narodne fraze*: — *Primio sam čast*; на *čast* ми је *došlo jagnje*; *pošlji* ми *čast*; *danas* су ми *došle tri časti* и *ost*.“ Чудим се да ученоме г. професору није познато, да се *časti* доносе само са крсних имена код нашега народа. Да ли би се пак могле доносити и са осталијех *gōzbā* — није ми познато. Само знам: када бих ја понио г. професору *jagnje* или било шта у *jestivu* и *пићу* — обичног дана, — понио бих му *dar*; а када бих хтио да му понесем *čast*, требао би да чекам *Ђурђев дан* — моје крсно име. — Не кваримо *народу* језика, па смо му доста урадили.

У Вукову Рјечнику је *panada* = „*говеђа јуха* с *крухом*,“ док *panada* је италијанско *panata* и значи у *опће* *крух* *кухан* у *јуси* или у *бистрој* *води* с *маслом* или с *уљем* („*minestra fatta di pane cotto nel brodo, o nell' acqua con burro od olio*.“ ²⁾)

У „*Paljetkovanju*“ г. Зора има ријеч *грѣњац*, као народно име за *columba palambus*; у Вукову Рјечнику тај се голуб зове *грѣњац*, а у нас *грѣњац*. Дакле „то исто мало *друкчије*.“ Могуће је да *грѣњац* и *грѣњац* и није постало од *грѣњац*, али бар тако изгледа. *Грѣњац* долази од „*грѣ*,“ јер се та *врста* *голуба* *леже* по *грмовима*, као *дупљац* или *јамац* (нема у Вука) од „*дупља*“ и „*јама*,“ јер се *леже* по *дупљама* или *јамама*. И Вук нам то *потврђује* у свом Рјечнику код *ријечи* *голуб*. — Како било, ја ово само споменух, да се зна како се и код нас зову те *двје* *врсте* *голуба*, по *што* у Вука то не *стоји*.

1) Ово најбоља не вјерујем да је г. Зоре саставио, јер он увијек суперлативе *лише* *растављено*. Пок. Бошковић нам је то *лијепо* *обраложио* у *својој* *књизи* „*О срп. језику*,“ па *мислим* да ће *свак* *пристати* *прије* *уз* *пок.* *Бошковића*, *него* *уз* *г. Зору*.

2) Рјечник Tomaseo — б.

У „Paljetkovanju“ г. Зора стоји „Lišnjâk je gra lišća. Isto je i lišnik.“ Какова је то „гра lišća,“ из тога се не може разабрати. У Вука има *lišnik*³⁾ = *штог лишка*, „ein Laubschober,“ гдје је наслагано лишће за живар, исто као што је и *штог сијена* (= Heuschober.) Да ли је то и г. Зоре подразумијевао, или што друго?

У Вука је *пусторук* = „празне руке човјек,“ што не може бити ни по конструкцији те ријечи. *Пусторук* значи „пусте руке човјек,“ *издашан, трошација* (противно од *разоручан* [нема у Вука]), за којег би Италијанац казао: *Danti piglia, tanti mazza* (троши колико зарађује); а *празнорук* значи „празне руке човјек“ То барем сваки зна.

У „Paljetkovanju“ г. Зора стоји: „Raščevrtati ružu znači u Konavlima obruniti joj latice“. Ја мислим да народ у Конавлима у томе брка. То би се имало казати *рашчерушати* или — као што је у Вука — *ишчерушати*, што долази од инфин. *черушати*; а *рашчевршати* или *ишчевршати* (од *чевршати*) значи *издушати нешто јамицама*, као што ураде миши по тиквама лубеницама, јабукама и ост.

У Вука је *прчица* = „мали човјек, који се ласно расрди,“ док *прчица* је врста мрава, који се још у Дубровнику зове *шшипуља* и *масовац*. *Прчица* пак у пренесеном смислу значи не само „малога,“ него и *великога* човјеза „који се ласно расрди.“ Да *прчица* најприје значи врсту мрава, и г. Зоре потврђује у свом „Paljetkovanju“, ријечима: „Prčica⁴⁾ (e) isto je što i masovac (masovca), crveni mrav.“ Зар се не каже *прасац*, *крмак* и ост. и за човјек?.. Али те ријечи имају најприје своја права значења, па се тек онда могу пренијети и на људе, који својим понашањем сличе овијема.

У „Paljetkovanju“ г. Зора има глагол *ometiljaviti*, који се код нас не употребљава тако, већ *ометилјати*. Па и у Вука има *метилјање* и *метилјати се*.

3) Према нашем изговору, ова је ријеч много боље акцентована у Вука, него у г. Зора.

4) Мени се чини да се у Конавлима изговара и *прчица*.

(Наставиће се).

ВОЈНИЧКЕ СТУДИЈЕ.

Пише официр Н. Митровић.

(Н а с т а в а к.)

II

Ратне спреме у вријеме мира.

а) *Ратна средства.*

О војсци — као главном ратном средству — и њеној спреми у вријеме мира

„А кад се у ствари објави рат, би доста само краљев потпис, па да се силни механизам метне у покрет. Од мјера већ усвојених ништа није било да се измијени, већ само да се изврши оно, што је унапријед било предвиђено и припремљено.“

Молтке (Истор. Фран.-Њемач. рата, 1870-71.)

1. Војничка дисциплина.

Наставља за тим писац с питањем:

Који је правац најбоље узети, па да добро дисциплинујемо нашу младеж? —

На исти начин као што се непрестаним гимнастичким вјежбањима и дугачким, честим маршевима чврсти и оспособљава тијело, да поднесе све тешкоће једног другог рата; тако се и непрестаном навиком духа на уздржљивост и самопожртвовање, на лијепу послушност и поштовање закона и оних који су одређени да те законе чувају, стварају оне снажне, неустрашиве и племените карактере, који сачињавају прави војнички тип, и који су увијек готови, да жртвују све и најдраже што имају на свијету па и сами свој живот, само да што тачније и боље изврше своју дужност.

Најбољи начин да се жељна цијељ постигне то је овај: изводити младиће на заједничка упражњавања, а особито војничка, захтијевајући, да се старешинама разних одјељења одаје *брза, безусловна и тачна* послушност, а тако захтијевати од њих тишину у свакој прилици и ред у свакој ствари. Вјежбање са оружјем, *манубрима*, тешким тољагама врло су добра средства, да се навикне младеж на готову послушност. Де-Кристофорис је казао: да се војнику и оним свакодневним гледањем вој-

ничких шољица на одређено мјесто, у одређено вријеме и час, а увијек на један исти начин постављене и поравњате, улијева војничка дисциплина.

Стари Грци и Римљани држећи увијек своју војску под непрестаним вјежбањем, тако је бијажу дисциплиновали, да њихове војске на први знак рата бијажу у свему готове, да спремне ступе на бојно поље.

Ђануци у својој расправи *о правој војничкој дисциплини* каже: да прва брига једној добро уређеној држави, треба да је та, да држи војску увијек у непрестаном вјежбању, јер само на тај начин радећи, војници постају добри, па онда наставља: „али треба пазити, да се та вјежбања врше на вријеме, онда, кад неће то шкодити домаћем раду и науци војника; пазећи, да се младићи не дижу на велику њихову штету из трговина, нити пак да се удаљавају много од својих кућа, већ у свечаним данима и данима од љенствовања, а на мјестима одакле се лако могу повратити својим кућама, па ту да се вјежбају у доба мирно сви они младићи, који су код својих кућа, како ће послје лако и хитро вршити у вријеме рата оно, што су у вријеме мира научили.

Вршењем војничких вјежбања онако како треба најбоље се постизава војничка дисциплина. Баш због тога у Италији, законом од 7 Јула 1878, у свим нижим и средњим државним школама увели су војничка вјежбања као обавезни школски предмет, а правила која су придата уз исти законик између осталог истичу: „апсолутно најнужније што је при предавању војничке обуке то је: да се пази строга дисциплина, са сврхом да се ђеца израна навикну на ту врлину, која је толико потребна поради узајамне снаге и силе наше војске; а у гимнастичке програме, од 11 априла 1886, чита се између осталог, да је прва сврха гимнастике, док се је за банковима, та: *да се младићи навикну на брзу, безусловну апсолутну послушност, тако да се она младићка љукост улије у ђецу и да им она постане права и савршена навика.* За то велико добро би било, да се у свим државним школама, у гимнастичким и стрељачким дружицама и у опште у све оне заводе ђе се младеж учи и васпитава, употреби бар најмање један час на неђељу на војничко вјежбање, повјеривши обоку некое, који је већ у војску коју годину служио као наставник, а надзор почасним или оним официрима који долазе из војске а у слободни су распуст и живе ту у мјесту.

Још од 15 фебруара 1884 лист *Војничка Италија* предлагаше, да војни министар у договору са министром просвјете пошаље једнога активног официра да по кад и кад преко године обиђе школе, те да присуствује при гимнастичким вјежбањима с налогом, да добро извиди вршили се дисциплина онако и у оноликој мјери као што би требало да се врши.

Послушност се законима укорјењава са тачним и строгим вршењем распореда, правила, грађанских установа и издатих наредба; за то изгледа нам одвећ неумјесан и непохвалан обичај, који се у овај дуги период мира укоријенио, да се пише *строга је забрањено*, бајаги као да није доста рећи забрањено је; да се захтијева много, не би ли се бар штогод добило, или како би се рекло, тражити оно што је немогуће, па тек да се добије оно што је могуће. По нашем мњењу не треба издавати већ само оне необходимо нужне наредбе, али треба да се захтијева, да се одмах потпуно и тачно изврше и кад није у њима означено да су спрешне, и без да је потреба да се у њима истиче она уобичајена фраза „и са тачном брижљивошћу,“

која се већ сад готово види у свим званичним писмима те из разних наших управа излазе.

Да се што боље укоријени у младеж поштовање, које треба да има према власти, много важи дужност поздрава. Зато у Русији, желећи увести у школама по мало војничке дисциплине као устук противу Нихилизма, поче се прописивати, да ђаци морају поздрављати цара и чланове царске породице, прве државне власти, мјестне власти и своје сопствене професоре.

Војнички живот није ништа друго него непрестано пожртвовање своје сопствене слободе, уживања, а по некад и свог сопственог живота, а сва та пожртвовања немају у другоме ни у чему награде већ само у слави. За то треба почети укоријењавати у нашу младеж чежњу за славом, надахњивајући их да обожавају оне племените душе, које се жртвоваше за отаџбину или за човјечанство, и ово нам објашњује: зашто историја Грка и Римљана није друго, него један низ чудноватих анегдота. По срећи и историја ускренуле Италије пуна је славних и јуначких дјела; а наставнице, а особито професоре историје чека, да их истакну као што треба пред бујном и здравом фантазијом младића.

Подигнути споменици наших (италијанских) мученика би постали мртва ријеч, кад се не би мислило, да се улије у младеж благодарност и признање истијема.

Жалосно је занета чути како у нашим школама ђаци прелијепо причају о првом гријеху, о вучици, о римским гускама, а међутим нимало не познају готово ни један од оних величанствених догађаја, којијема је одвећ богата епопеја нашаг ускренућа. Ми Италијанци из навијек увијек бирамо догађаје из старе историје, а тако и из историје других народа и дајемо их као примјер младежи, заборављајући и одвише наше најновије догађаје, и тако непримјетно улијевамо у нашу омладину мисао, да је мишица нашег војника много нејачег од мишице оних старих војника, а тако и оних војника других народа с којијема данас-сјутра бисмо могли доћи у коштац. А поред свега тога јунаштво Петра Мике, сјајна екатомба на Догали нијесу једини догађаји у историји Италије.

Човјек у Италији под утиском највисочијих планина у Европи, највећих вулкана, *под најведријим небом којег је игда божји осмјех изведрио* развија се више него ће друго снажних мишица, врућег срца, сталних и узвишених осјећаја; готовији је него ће друго, да прискочи онамо ће има какво узорито дјело да се доврши, и да му је милије часно умријети, него се подло и неваљало показати. А би се могло изнијети толико случајева, ће је војник италијански радији био очигледну смрт, него дати један прости примјер непослушности. Подофицир Николото, писар 7 пука коњице, пошто је неколико пута примио наредбу, да метне једно кило динамиде на један мангал (traciere) да га растопи, послуша, уједно молећи свога старешину да одали од њега оне, који се око њега нагомилаваху, да не пропану. И овај дисциплинарни мученик, највећи јунак и старих и нових вјекова, и још чега да га који споватељ, или један који му било лист изнесе пред народом и исприча Италијанцима његово великодушно самопожртвовање.

Љубав за славом дала је повод установи награда. У Италију ове награде састоје се у златној и сребрној медаљи, најљепши знаци части за храбре војнике, које је установио Ђорло Алберто 26 марта 1833, уз које иде награда од 100 и 50 франака, а подигнута послѣје, 31 децембра 1848,

на 200 и на 100 франака. За тим има још медаља од мједи, која је установљена 8 децембра 1887; и ове све три награде за храброст служе да се с њима награди како лична тако и заједничка храброст, и у овом потоњем случају вјеша се о барјаку онога пука, којему припадају оне личности, које су са својом храброшћу заслужиле то одликовање. Тако исто има да се рече и за војнички орден Савојског реда, установљени 1815, којијем се награђују оне личности, које управљају и издесе какво важно и прегалачко војничко предузеће. Послије преустановио се овај орден, год. 1855, те осим за поменуте заслуге, установило се је, да се и њим могу наградити и лични рад свију појединаца, а тако и за услуге које би се војништву учиниле и у вријеме мира. Најпослије као војничка награда постоји у Италији Маурицијева медаља, која је установљена 19 јула 1839, и коју могу добити само кавалијери Маурицијева одена, па ма којему реду од три припадали, и то пошље 50 година заслужне војничке каријере, па би се још находили у активној служби.

Сјајне бијаху награде којијема Атињани и Шпартанци одликоваху оне, који би својом храброшћу издвојили на бојном пољу. Сократ у својој републици тврди, да сви они, који се бореше у боју добро, жртвују јуначки сами себе, треба да уђу као чланови у први степен племетва.

Као што никаква дисциплина од римске није била строжија при кажњивању, тако заиста никаква од њихове није била обилатија при награђивању. По казивању Мулерову (Müller), најбољему познаваоцу римских обичаја, што је на част нашем вијеку, римска дисциплина почиваше на три шљедећа темеља, који и дан-данашњи служе као ослонац наших правила:

„1-о Навикавање војника у мирно доба на све тешкоће и захтјеве ратног стања.“

„2-о Страх од казне и вруће жеље за наградом.“

„3-е Осјећај дужности поснажен љубављу отаџбине и чежњом за славом.“

У старом Риму награде се дијељаху у присуству цијеле војске; нај-прије се причаху све заслуге и дјела дотичног. те је наприје био учинио, затим потанкости оног дјела за које је заслужио нову награду; а награде се састојаху у вијенцу од трескота, ловорике, шуме или злата; у надимку који подсеђаше на онај догађај с којијем је заслужио награду; у паруквицама, заставама, или неком дијелу плијена: натписима, колонама, киповима, триумфалним вратима и у подизању храмова. Награде се дијељаху обично сјутрадан послје побједи у присуству свих по оружју другова, који уједно бијаху и свједоци и судије дјела, које се награђиваше, те за то увијек бијаху и готови да аплаудирају једну добро заслужну награду, а тако исто и да покуде и осуде једну незакониту милост и лажно истицање и захтијевање.

Неправедно учињене награде, а тако и оне из саме пристрасности, занета су у ствари много више од штете него од користи; а и оне награде које се дају много послје случаја за који су одређене (као што је било с медаљама које су установљене као награда онијема, који су се ваљани показали за вријеме колеричне заразе 1885, а издате су тек с болетином од 11 маја 1889), губе много од оне своје вриједности, коју би имале да су на вријеме дате.

Да се одржи дисциплина, да се у младићским душама улију великодушни осјећаји и у опште осјећаји пуни врлина, много упливишу добри примјери од стране старешина, и онда се много с вишом вољом и без оклијевања и слушају. Кад војници у своје старешине по чину, ђеца у своје родитеље, ђаци у своје учитеље виде тачне вршиоце добивених наредба, а уз то кад виде да строго слушају законе и правила и у свему се по њима владају, заиста ће онда дубоки коријен ухватити у њиховим душама врлина послушности. У томе се успијева много више примјером него икаквим писањем или говором. Професор, који због приватних послова који га чекају, због болесника ако их има у кућу, због приватних предавања, због писања каквог дјела и т. д. — напушта своју проф. катедру, осуствујући често, слаби примјер даје својим ученицима у теорији дужности; а што бисмо сад рекли за оне професоре који, да стеку популарност соколе и нагоне младеж на злобне демонстрације противу власти и правила?

Није згорега ако овђе напоменем оне ријечи које Ла Мармора говораше пиемонтешким официрима 1848: „Знајући да се млађи управљају по примјеру својих старешина, то треба официри добро да пазе на сваку ријеч коју изговоре пред војницима, како се ови из њих не би могли научити, како великодушности и врлини.“ На слични начин говораше надвојвода Карло од Аустрије, да је најбољи начин, да се у народу укоријени строга дисциплина, примјер који даје старешина са неограниченом послушношћу; а руски генерал Скобељев, у својој дневној наредби од маја 1880, тврди: *да дисциплине у правом смислу ове ријечи не може бити онде, где старешине допуштају самијема себи, да с тачношћу не врше добивене наредбе.*

Старешина треба да добро пази да употријеби сваку прилику, која му се укаже на морално васпитање срца, душе и карактера својих подчињених, и то много више, него ли и на саму науку, јер на бојном пољу у часовима највеће опасности, у одсудним часовима боја, моралне каквоће војника ступају у рад и доприносе побједи с једним коефицијентом много већим од техничких каквоћа; и као што је казао генерал Скобељев, први коефицијентат спрам другог стоји као 3 спрам 1.

(Наставиће се.)

НЕШТО О ВЈЕШТИНИ МАЧЕВАЊА.

(Наставак.)

Кад би се хтјело сабрати све што се до сад рекло за и против двобоја, била би дебела књига, да се о томе напише.

Нова законодавства, мал да не сва, сматрају двобој као неки злочин, и казне га са више мање строгим осудама, али поред свега тога он није исчезнуо из духа данашњег доба.

Двобој је, у садашњим околностима друштвеним, још потребит, јер се не да на који други начин постигнути цијељ, коју он има. Али ако је нужда одржавати га, највећа је пак нужда усавршити му боље употребу. Савјест данашњег друштва лебди страпљива пред двобојем, између кукавичлука и убијства. Непобитна је истина, да њему прибјегавају као крајњој заштити чак и они, који би га хтјели из начела забранити, због прекора кукавичлука, те би могао на њих пасти у случају кад га не би примили. И једноме међу највећим мислиоцима овог вијека, Гизо (Guizot), није се противила савјест да напише: „le duel est salutaire, moral et necessaire.“¹⁾

Док га Кажњени Закон²⁾ ставља међу злочинима, образовано и учено друштво саставља и издаје, овдје ондје, његове витешке законе. Да би се уклонило то чудновато неспоразумљење много се расправљало: преустројство одредаба садржаних у кажњеном законодавству, а уједно и установа часнијех судова, осјећају се већ као потреба без икакве неоспорности. У предлогу кжаненог закона, већ гласованог у талијанском сенату, који сматра двобој за један злочин, колико је пута нека тужба подметнута прије једном часном Суду одређеном и предустановљеном: а у племенитом примјеру датом од клуба римске штампе, има се разлога добру надати.³⁾

Толико нека је доста односно двобоја.

А која је судбина вјештини мачевања поред двобоја?

У средњем вијеку живот човјечији пролази више но икад под оружјем. Не само непрекидни ратови, већ витештво, које сачињава велики дио оног живота, огледи и надметања у особитим за то удешеним отвореним позориштима, даваху широко поље вјешбању с оружјем.

Ипак се не може рећи, да вјештина мачевања има какве школе, каког система у средњем вијеку. — Мачевању, као вјештини и науци, није довољно средновјековон образовање, нити је двобој, којему би мачевање било моћна при-

1) Двобој је здравствен, моралан и потребит.

2) Талијански.

3) Клуб римске штампе установио је за себе часни суд.

према, довољан да га установи. Напротив, проналазак праха пушчаног, у почетку четрнаестог вијека, и завођење ватреног оружја, ако с једне стране скучи употребу хладног оружја, истисну с друге стране штит и оклоп, те даде тако могућност правилној употреби мача. И збиља, гдје постоји штит и оклоп, ту не може бити говора о мачевању, у смислу вјештачком ове ријечи.

Мач остаје оружје племића, у употреби којег се овај за вријеме својег васпитања извјежбао, и то због лакоће, с које може запасти у двобој.

Око мача се припрема и развија техника; он мијења облик према мјесту и времену, али остаје увијек стожер мачевања, јер све остало оружје није било, а и није друго, дао узредна измјена у овој вјештини. Тако већ у петнаестом вијеку налазимо установљене школе мачевања, јер чим би заведена штампа, долазе на виђело дјела о мачевању, која предпостављају већ установљено вјештачко устројство. И одатле почиње, строго говорећи историја мачевања.

Али се мора признати као немогућност написати историју разних школа, оснивајући се на једином расуђењу и једином истинитом податку, који нам је дат у разним списима о мачевању, јер ови представљају у најмањем дијелу, премда не увијек вјерно, сувремено кретање и начин вјештине. Кад би се хтјело заиста написати сву историју, потребовао би дуги и стрпљиви рад различитог истраживања код сваког средишта грађанског живота од Ренесанса до данас, прикупљајући и претресајући овдје ондје разне податке. Овај рад није још нико до сад извршио, нити га можемо ми овдје покушати.⁴

Сад писац набраја у хронолошком прегледу сва дјела о вјештини мачевања, која у Италији угледаше свијета почињући од 1509 год. за тим наставља:

„Ево, дакле, колико се написало и издало у Италији о овој вјештини, од XVI вијека до данас, а и код осталијех народа постоји знатан број тијех књига. По једном скорашњем прегледу од Вијана (Vigeant) има их: у Француској, 64; у Германији, 44; у Шпанији, 21; у Инглеској, 21; у Белгији, 5; у Аустрији, 4; у Швајцарској, 2; у Ирландији, 1; у Русији, 1; у Холандији, 1; у Швејцкој, 1. Овакви податци показују да је у Италији број издања о овом предмету много виши од сваког другог, јер као што се из горенаведеног списка види има их око 80.

Али, у истини, прво штампано дјело о мачевању изађе у Шпанији, издато од Јакова Понса и Петра Тореса 1474, о којем су неки погрешно мислили, да је издано у Италији и на талијанском језику, тако је тешко то обистинити.

Сад настаје питање, на које треба дати одговора. Којем народу припада хвала да је за Ренесанса свео мачевање под системом? — Већина историчара даје ту хвалу Шпанији. Шпанци по овом мњењу имадијаху је већ у XV вијеку, и унијеше је у Италију чим окренуше своје освајачко оружје против *Bel Paese*.⁴⁾

Без потврде или противљења овом мњењу, којем оскудјевају истинити податци за и против, на чисто се је с тим, да Италија постаде поље, гдје се ова племенита вјештина најбоље гајила. То не доказују само

4) Италији се даје тај назив, а значи лијепа земља.

написана дјела и имена чувених учитеља вјештине, академије распростра на многа мјеста и непобитне свједоче вриједности талијанаца у употреби мача, од којих је довољно споменути ону, што дадоше талијански витезови код вароши Барлете, и ону код Напуља у такозваној *Compagnia della morte* (Смртна чета); но више од свега то показује предање, које данас оличава талијанску школу мачевања, и има неоспорно првенство над свијема осталијема.

Истинито је и то, да се из Италије, и ако је било ушешено од Шпањолаца, мачевање распрострло непосредно или посредно кроз сву Јевропу.

Из Италије пређоше у Француску први учитељи оружја у пратњи Катерине Де Медији. У начелима талијанског мачевања оличено је најстарије дјело, које изађе у Француској и то од Сен-Дидије (*Saint-Didier*). Талијански учитељи се стицаху постојано на дворовима француских краљева, Хенриха III, Хенриха IV и Луја XIII. Али под краљевством Луја XIV већ се француско мачевање удаљује од талијанског, добијајући сопствени карактер, тако да се и данас одлучно разликује од њега, које ипак не би такво, као што се преко Алпа лако рекло „*sarable de détrôner plutard l' école italienne.*“

Глас и уплив талијанског мачевања далеко се распростро, тако да видимо позвана, у почетку XVI. вијека, учитеља из Падове Салватора Фабриса на двор Христијана IV, краља Данског. Не може се заборавити, да је талијанац био и онај Ангело (Молеволти) из Ливорна, који за дуго остаде у Паризу, и који 1755 буде позван на инглеском двору, гдје подиже онако велики глас о својој вјештини у употреби оружја, тако да је на брзо постао управитељ мачевања у тој краљевини.

Ипак француска најезда у Италију, прекиде предање једне једине народне школе, која се одржала до свршетка прошлог вијека. Би прихваћена у Милану Морава школа, који бијаше дошао са французима, усилжавајући се да накалами на талијанску игру знатни дио француске. Тако настаде онај мјешовити систем мачевања, који се и данас одржава у неколико средишта Италије.

Али талијанци, који су увијек знали схватити вриједност своје вјештине, имајући надмоћности било да су изазвани на двобојно поље, било позвати на огледу сали. ⁶⁾ не изгубише пролазећи на додир свакојасе стране вјештине, славна предања своје народне школе.

Одвећ заслужни бише без сумње они учитељи, који себе сматраше завидним браниоцима и распростиратељима толчке отачаствене славе.

Мач, као што већ рекосмо, оружје је на којем се оснива вјештина мачевања. За то овдје није нужно говорити о мачевању у једно мачем и пожем, сабљом и малим округлим штитом, мачем и крпом, мачем и свјетљиком, јер су ово све додатци вјештачким покретима мача, примани према укусу времена или по особитим разлозима обичаја.

Даље, није стало ни до тога, да се води особити рачун о другом оружју, на које се у разним добима зауставила пажња учитеља да би се изучила нападна и заштитна игра. Тако осим употребе мача и ножа говорило се, по некад о употреби велике сабље, сабљетине, копља, штита, бајонете

6) Затворено мјесто гдје се дају огледи вјештине.

обичне сабље и т. д. Али данас се не говори, до о употреби витког мача, које је названо особеним мачевањем, и употреби сабље, било с нога било с коња.

Два система ове вјештине данас господаре: талијански и француски, они се међусобом знатно разликују.

У Италији траје, као што је већ поменуто, поред чистог талијанског система мјешовити. Али је већина сагласна, да изчезне овај дуализам, те да се поврати образовању свијех онијех, који желе изучити вјештину мача, само онај систем, који је бољи због изврности игре, и због славних народних предања. А надати се је, прије свега, да ће се избрисати једном овај вјештачки дуализам међу војничком и цивилном школом, тако да буду и у племенитој употреби оружја тијесно сложени сви Талијанци.

(Наставиће се.)

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Разне биљешке.

Олимпијске Игре. Стара Грчка бјеше остварила особиту систему владања, и сваки град, па и свака особа бјеше независна. Међу овим независним дјеловима једина свеза бијаху амфикционеске скупштине, светковине, гимнастичне игре, од којих најзнаменитије бијаху Олимпијске, јер су се вршиле у Илијској Олимпији у Пелопонезу, и то сваке четврте године, којима су и бројили вријеме као што ми данас бројимо од рођења Христова. Те су се звале Олимпијаде. Пиндар спјевао би Олимпионике, т. ј. побједитеље који би добили лавор-вијенац, назвали би се грађани читаве Грчке, и хранили би се у Пританеје.

Париско међународно гимнастичко друштво, желџи да саједини и да побратими читав свијет, који је раздијељен и у свађи један с другим, као што је то било у појединим мјестима старе Грчке, предложи, да се приређују свесвјетске игре. Али пошто су Олимпијске игре производ Грчки, предложи, да се оне најприје приреде у Грчкој, па за тим у Паризу 1900. г. Та се идеја тако допала Грчкој, да се сами престолонашљедник примио за пресједника. И ето почеше добротворне руке да показују њихову дарожљивост. Грци, који живе у Лондону принијеше преко 50,000 франака. Један сзми Грк из Египта дарова 100,000 франака, да се употребе за луксузну грађевину старог Стадија по свом староме стилу, који ће бити од мрамора, а примаће 10,000 мјеста. Други Грк, који живи у Александријски Египта принио је за исту сврху пб милиона франака. Ентузијазам читавог грчког свијета неописан је, а успјех Олимпијских игара осигуран, јер досадашњи приход далеко пређе одређену за ту сврху суму. Била је предложена за ту сврху скромна сума од 100—150,000 франака, и већ до сада та се је сума неколико пута умножила. Та околност препоручује грчко име и грчки патриотизам. Па и читави филелински свијет јако се интересује за успјех Олимпијских игара. Многи владари свјецки постадоше почасни пресједници тих игара, да би им се повећала важност. Сва пјевачка друштва на свијету позвата су да судјелују Олимпијским играма, и сва су се примила. Из свих епархија Грчке биће Грка и Гркиња, које ће плесати народне плесове. Преставиће се старе драме. Биће гимнастичких игара, поморских, филолошких, књижевних натјецаја, изложба Грчке индустрије. **Узеће се најстрожије мјере, да гостионице, крчме и т. д. никако не повисе цијене.** До сада су се уписала неколико хиљада гимнастичких друштава из читавог свијета.

Ово ће бити нови доказ грчког генија. У Грчкој се најприје роди све што је добро и узвишено, у Грчкој се је образила сила духа, у њој се показала златна слобода. Ево томе новог доказа.

Дакле Црна Гора, која правом ужива свјетски глас за своје јунаштво, Црна Гора, која је сродна Грчкој по крви, по вјери, по нарави, по обичајима, по климату, по темпераменту, по патриотизму, по јунашству, били

било право да остане неутрална у тој изванредној свечаности, која се с највећим заносом примају и нуде Американци и цио остали свијет? Црна Гора — нова Шпарта — били било право, да не судјелује тој свечаности, која ће бити на земљишту старе Шпарте?

Није ли Фундина и Вучји Дђ за Црну Гору, што и Маратонско поље и Платеје за Грчку?

Није ли Црногорски Гуслар, Грчки Омпр?

Црногорци — нови Шпартанци — били било право да се покажу индиферентни према свечаности потомака старих Шпартанаца? Не допета! Није ли Црногорцима најмилија игра: бацање камена с рамена, хрвање, скакање, трчање, народно хоро и т. д. а није ли све то било најмилија игра и старих Грка?

За вријеме црногорско-турског рата новине Грчке нијесу писале нако о Црногорском јунаштву. По Атини, као и по свим градовима Грчке нијеси тада гледао, нако младе продаваоце новина да трче по улицама продавајући новине, и у највећем ентузијазму да вичу: „нечувена јунаштва Црногораца, живјела Црна Гора!“ Много Грчкијех јунака дошло би тада у Црну Гору, да се боре за црногорску слободу, да нијесу и сами били уплетени у рат. Многи добровољни Црногорци као на пр. „Васо Црногорац“ борише се као и Бајрон, 1821 год. за ослобођење Грчке.

Дакле сви ти узајамни одношаји одговарају, да и Црна Гора треба по сваки начин да судјелује Олимпијским играма. За то би требало, да се на вријеме створи једно мало друштво, које би приштедило коју лепту за ту сврху. Требало би то друштво да се на вријеме пријави и упише у програм Олимпијских игара. И тако Црна Гора, с' једне стране би се одужила моралне дужности, а с друге би показала свијету, не само у рату, већ и у миру да је сродна старој Шпарти.

Примили смо на приказ шведске књиге и у замјену шведске листове:

✓ **Рускиј Архивъ**, годъ 33. 1885. Москва. Брѡј 4, 5, 6.

✓ **„Unog. Kvetu. Ročník XVII 1895. kniha XXXV.“** Брѡј 6. Прага.

✓ **Странникъ**, Духовный журналъ. 1895. Май С.-Петербургу.

✓ **Ратник**, лист за војне науке, повости и књижевност, година 17. 1895. књига XXXII. свеска V. април. У Београду издаје главни Ђенералштаб, одговорни уредник, Ђенералштабни потпуковник Драгомир Вучковић вр. Дуж. Начелника историјског одјељења.

✓ **Русская Беседа**. Годъ первый 1895. С.-Петербургу.

✓ **Osveta**. Ročník 25 1895. Cislo 5. Прага.

✓ **Нови Васпитач**, орган за педагошку књижевност, уређује и издаје Мита Нешковић. Свеска IV. Година VIII. У Новом Саду. 1895.

✓ **Учитељ**, педагошко-књижевни лист, орган учитељског удружења. Година XIV. Власник и издавач Учитељско Удружење. Београд. 1895 Свеска 18.

✓ **Наставник**, лист професорског Друштва. 3 свеска, књига VI Београд. 1895.

✓ **Југославински стенографъ и гласникъ**. Год. VI Брѡј 3-4, 5. Пловдивъ 1895.

✓ **Свѣтъ** мѣсечно списание за већкиго. Издава књижевни комитетъ Год. II. Кн. II.-III. Софиа.

✓ **Домаћица**, орган женског друштва и његових подружина. Излази један пут мјесечно. Бр. I. и II. III. Год. XVII. 1895. У Београду.

- Омладина**, издаје Српска Акад. омладима у Загребу. Год. II. Свеска 4. 1895.
- Bulletino di Archeologia e storia Dalmata**, pubblicato per cura di Fr. prof. Bulić. Anno XVII. Nro. 5.
- Просвјета**, лист за цркву и школу. Издаје канцеларија министарства просвјете и црквених послова. Свеска V. Година VI. 1895. Цетиње.
- Весник Српске Цркве**. Лист свештеноског удружења. Уредник протосинђел Виктор, проф. богословије. Свеска IV. Април. Година VI. 1895. Београд.
- Школски Лист**. Број 4, 5. У Сомбору. 1895. Год. XXVII.
- Споменак**, лист за забаву и поуку српској дјечи. Панчево. Бр. 4. Год. III.
- Нада**. Број 11. Год. I. у Сарајеву 1895.
- Dom i Sviet**, ilustrovani list. God. VIII. Бр. 11, 12. Zagreb 1895.
- Босанска Вила**, лист за забаву, поуку и књижевност. Бр. 8. Год. X. У Сарајеву. 1895.
- Цариградски Гласник**. Год. I. Бр. 16, 17, 18, 19.
- Српски Сион**. У Новом Саду. Год. V. Бр. 15. 16. 17.
- Босанско-Херцеговачки Источник**. Свеска V. Год. IX 1895.
- Голуб**, лист за српску младеж. Год. XVII. Бр. 10, 11, 12. Сомбор.
- Женски Свет**. Бр. 6. Год. X. у Новом Саду
- Хришћански Весник**. Свеска V и VI. Год. XVI.
- Школски Вјесник**, стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник: Љубоје Длуштуш. II. 1895. 1. Сарајево. 1895.
- Гласник** земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник: Коста Херман, владин савјетник. VII. 1895.
- Српски Архив** за цјелокупно љекарство. Орган српског љекарског друштва. Уређује: проф. Др. М. Јовановић-Батут. Год. I. број 1-2 за Јануар, 7 и 8 за Април, 9, 10. Београд.
- Весник Српске Цркве**. Св. IV. Год. VI. Београд.
- Хришћанское Чтеніе** Выпускъ I. II. С. Петербургъ.
- Ljubljanski Zvon**. Leto XV. Zvezek 6 1895
- Душеполезное Чтеніе**. Годъ 36. 1895. январь. Февраль, Мартъ, Апрельъ.
- Церковный вѣсникъ**. Годъ XXI. Број 18, 19, 20, 21, 22. 1895.
- Въздържатель**. Год. I. бр. 5. София. 1895. год.
- Српски преглед**. Књижевност, наука, друштвени живот. Уредник Др. Љубомир Недић. Год. I. Број 8. 1895. Београд.
- Споменак**. Год. III. Број 6. 7. Панчево 1895.
- Slovenski Svet**. Šten 19. U Trstu. 1895. Letnik VIII.
- Домашенъ пріѣтель** број 5.
- Кавалъ**, музикално списание. Број 17. год. 1. Ломъ-Паленка. Априль 1895 године.
- Побратим**, број 3, 4, 5, 6.
- Поштанско-телеграфски весник** број 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
- Витез**, број 7, 8, 9.
- Тежак**, број 21.

Позив на претплату. „**Бранич Православља**“ *лист духовно-морални за народ*. Овом би часопису била главна намјера а да, подиже вјеру у народу, да чува неповређено св. православље, да усађује морал, да се бори против вјерских заблуда а на посе против највећег нашег непријатеља —

заблуде назаренске. Та намјера би лебдјела уредништву непрестано пред очима, и оно би све и сва употребило да то постигне. Но да би читалачки свијет могао видјети и програм, по коме ће се „Бранич православља“ уређивати, то ћемо га овдје у кратко изнијети. „Бранич православља“ ће донашати :

1. Празничка и недјељна еванђелија и апостоле у српском преводу и са прикладним тумачењима и поукама
2. Описе постанка и значаја појединих празника цркве православне.
3. Чланке против назаренства и слике и прилике из назаренског живота, да би се њихова заблуда могла јасно и потпуно увидјети.
4. Животе светаца и угодника православне цркве а особито Срба светаца.
5. Чланке духовног и моралног садржаја о најглавнијим питањима вјере хришћанске.
6. Пјесме и приче, у којима би се особито пазило, да се у том облику подиже вјера и морал.
7. Проповиједи и бесједе удешене за разумијевање народа.
8. Дописе из разних крајева народа нашег, у којима би се изнашало само оно, што би се слагало са овим програмом.
9. Извјештај о свему оном, што се у Српству догађало буде на подизању вјере и морала.
10. Донашање ситнијих вијести у духу овог програма.
11. Оглашавање и приказивање свију оних књига, које би се могле препоручити народу за читање.

Овим и оваквим би програмом тежило уредништво да оствари своју замисао. На језик и слог добро разумјети.

„Бранич православља“ ће излазити два пут мјесечно и то 1. и 15. сваког мјесеца, а претплата ће бити **2 фор.** а. вр. на цијелу годину; на по године **1 фор.** а. вр. на четврт године **50 нов.** Но јавили се довољан број претплатника, да би се могао ухватити рачун, да се лист може и три пута мјесечно издавати по ту исту цијену; то ће уредништво не тражећи за себе никакве материјалне користи, издавати лист три пута мјесечно. Лист започиње излазити од 1. Јула по ст. кал. а претплата ће му бити до краја ове године **1 фор.** а. вр. Лист ће се штампати у Бел.-Бечкерек у штампарији г. *Ј. Гркића*.

С тога се обраћамо молбом на све своје пријатеље и познанике а нарочито на гг. браћу свештенике, учитеље, омладину српску, трговце, занатлије, на људе из народа, на наше црквене општине и добротворне задруге, које долазе у додир с народом, да се својски заузму око скупљања претплате за овај лист, који је тако јевтин и коме је тежња, да се наше св. православље очува чисто и неокваљано посред ових бура, у којима се данас налази наш народ.

Исто тако молимо своје многобројне пријатеље и браћу свештенике, да потпомогну „Бранич православља“ и умним својим радовима, на које ће им од стране уредништва бити највећа захвала изречена.

Претплата а и рукописи нека се са именима претплатника пошаље најдуже до 20 јулија о. г. на адресу *Alexander Turcsits, sveštenik Torontal Sziget (Szakule) Torontal megye*, да би могао знати, у колико примјерака да се штампа први број.

У Сакулама, 12 маја 1895.

Александар Ђурчић, свјештеник Сакулски.